

3. marts 2010

Homoseksuelt samliv i kirken

De radikale har genfremsat forslag om en ændret ægteskabslovgivning. Læs her en fakta artikel samt nogle interviews der repræsenterer en række præsters forskelligartede synspunkter på dette spørgsmål. Materialet må printes og frit benyttes til de drøftelser, der foregår rundt om i de enkelte kirker og menigheder. Følg også sagens udvikling på www.kirkenikoebenhavn.dk

Fakta artikel om homoseksuelt samliv i kirken

Gudstjenestelig markering, velsignelse, vielse. Begreberne er mange, når man skal udrede folkekirkens forhold til registrerede partnerskaber, som det i lovteknisk forstand stadig hedder

Lov om registreret partnerskab trådte i kraft i oktober 1989 efter fem års forarbejde. Dermed blev homoseksuelle par ligestillede med ægtepar på en række områder - blandt andet arveret og gensidig forsøgepligt. Samme dag blev verdens første homoseksuelle »bryllupper« en realitet i Danmark.

Velsignelse i kirken

I 1993 anmodede Landsforeningen for bøsser og lesbiske derfor biskopperne om at overveje muligheden af at kunne indgå registreret partnerskab i kirken eller få en kirkelig velsignelse. Dette førte til at bisperne i 1994 nedsatte et udvalg med tre biskopper til at arbejde videre med problematikken. I 1995 blev der nedsat en bredere arbejdsgruppe, det såkaldte Thomsen-udvalg, til at undersøge mulighederne for at velsigne homoseksuelt samliv eller vie homoseksuelle. Rektor for Præstehøjskolen Niels Thomsen blev formand.

Efter to års udvalgsarbejde offentliggjorde udvalget i maj 1997 rapporten »Registreret partnerskab, samliv og velsignelse«. Det foreslog tre mulige ritualer for velsignelse af homoseksuelle par. Biskopperne viste sig dog at være så uenige om emnet, at de i stedet nøjes med at foreslå en såkaldt gudstjenestelig markering af det registrerede partnerskab. Samme år i januar 1997 havde otte kirkelige organisationer fra højrefløjten i øvrigt offentliggjort deres rapport om samme problematik »Kærligheden glæder sig ikke over uretten». Den konkluderede, at homoseksuelt samliv er i strid med Guds ord og under Guds dom.

Gudstjenestelig markering

På baggrund heraf åbnede biskopperne i slutningen af 1997 op for, at præster kunne foretage en gudstjenestelig markering i kirken af et registreret partnerskab, der forlods var indgået på rådhuset. På baggrund af erfaringerne herfra udsendte et flertal af biskopperne i 2005 desuden en vejledende ordning for en gudstjenestelig velsignelse. I den forbindelse præciserede biskopperne i fællesskab, at de bibelske udsagn om homoseksualitet ikke kan anvendes i en fordømmelse, idet evangeliets helhedssyn – evangeliets kærlighedsbudskab - vejer tungere i denne sag end enkeltstående bibelord. Kun seks ud af de ti daværende biskopper ønskede dog at stille en egentlig vejledning til rådighed for de præster, der betragter det som en naturlig ting, at kirken kan danne ramme om såvel heteroseksuelle som homoseksuelle bryllupper. Siden har to af stifterne (København og Lolland-Falster) fået nye biskopper, og det er derfor ikke klart, hvorledes bispekollegiet forholder sig i denne sag i dag.

De fleste præster for

Ifølge spørgeskemaundersøgelser er langt hovedparten af folkekirkens præster positive over for at gennemføre gudstjenestelige velsignelser. På landsplan gælder det således for ca. tre fjerdedele, I København er op imod 85 % positive. Ca. halvdelen af disse præster mener endvidere, at der hurtigst muligt bør indføres et fælles vielsesritual, hvor man i selve vielseshandlingen begynder at bruge udtrykket ægtefælle i stedet for ægtemand og ægtehustru – herved bevæges ritualen i retning af kønsneutralitet.

Kirken bundet af lovgivningen

På dette punkt er kirken imidlertid bundet af lovgivningen, der udtrykkeligt foreskriver, at registrerede partnerskaber civilretligt ikke må indgås i kirken. Ved et bryllup optræder præsten altid i to roller – som giftefoged og præst. Denne dobbeltrolle kan han eller hun imidlertid ikke lovligt indtage, når det gælder velsignelser af registrerede partnerskaber. I 2004 forsøgte en københavnsk præst sig med at lade en civilretligt udpeget giftefoged vie et homoseksuelt par i våbenhuset, hvorefter selve velsignelsen gennemførtes i kirkerummet. Det gav imidlertid anledning til at et cirkulære fra den daværende kirkeminister, Tove Fergo, præciserede, at »den borgerlige retsstiftende handling, registrering af partnerskab, ikke må finde sted i folkekirkens kirker» (Cirkulære af 10. september 2004). Kræfter i folkekirken ønsker at ændre på dette forhold. Indtil videre har der imidlertid ikke været flertal i Folketinget for at give folkekirken mulighed for at foretage egentlige retsstiftende handlinger i kirkerummet, for så

vidt det gælder homoseksuelle. Brede kredse i folkekirken opfatter dette som yderst krænkende, eftersom det opleves som utåleligt, at man som folkekirkepræst tvinges til ad lovgivningens vej at diskriminere et udsat mindretal.

Knap 1 % af de ægteskabelige forbindelser, der indgås i dette land, indgås som registrerede partnerskaber mellem mennesker af samme køn. Såfremt fordelingen mellem borgerlige vielser og kirkelige vielser skulle være den samme, ville det indebære, at kirken årligt skulle danne rammen omkring velsignelser/vielser af ca. 150 -200 homoseksuelle par.

Karen Schousboe

Nyt ritual nu

I Lindevang sogn har sognepræsten Lisbet Müller længe arbejdet med at forny vielsesritualet. Det gamle fra 92 er efter min mening ingen fornyelse, fortæller hun

- For det første er ritualet fra 1992 ligesom ritualet fra 1912 stadig bundet op på frugtbarhed og reproduktionen. Det gav mening i gamle dage, hvor folk giftede sig for at få børn, eller fordi de ventede sig. I dag gifter folk sig imidlertid af helt andre grunde. De gifter sig ofte efter, de har fået børn, eller når de er alt for gamle til at få flere. Alligevel gifter de sig, og det gør de af kærlighed. Det moderne ægteskab er baseret på parternes indbyrdes kærlighed og gensidige forpligtethed og trofasthed. Og det er det, kirken skal lægge ritual til, siger sognepræsten. Det er den væsentligste baggrund for, at hun for en del år siden begyndte at udvikle på ritualet.

Kønsneutral

I praksis indebærer ritual-forslaget – der dog endnu afventer en ordentlig afprøvning, kollegial drøftelse og kongelig forordning – at man får lejlighed til at vælge andre tekster end de traditionelle tekster om Adam og Eva. I stedet giver ritualet mulighed for, at brudeparret får stillet et udvalg af tekster til rådighed, imellem hvilke de så kan vælge. De har alle det til fælles, at de handler om, hvordan man som kristne skal behandle hinanden. Det betyder så også, at brudeparret kan fravælge de traditionelle tekster fra 1. Mosebog om, at de er skabt som mand og kvinde (1 Mos, 1, 26-28) og at en mand skal forlade sig far og mor...og de to skal blive ét kød. (Matthæus 19, 4-7).

- En utilsigtet følge heraf er derfor blevet, at mit forslag derigennem er blevet kønsneutralt. Den sidste knast, som findes er, at ritualets officielle ordlyd i dag lader tilspørgslen rumme udtrykket ægtemand og ægtehustru. Men det kan naturligvis nemt løses ved, at vi i stedet anvender udtrykket ægtefælle, fortsætter hun.

Medindflydelse

- En anden fordel er, at det ritual vi foreslår, vil betyde at det kommende brudepar har mulighed for at være med til også at planlægge dette vigtige hjørne af vielsen selv – nemlig tekstlæsningen. I dag er bryllupper jo stort planlagte begivenheder, hvor hver detalje skal falde på plads. Det forekommer mig så naturligt, at kommende brudepar får lejlighed til ikke kun at bestemme blomsterne på alteret, men også de tekster, der læses op. I Lindevang er der desuden tradition for, at menigheden læser højt, og jeg ser da gerne, at det også gælder disse tekster, som vi kan tilbyde, at en af forældrene eller måske en god ven eller veninde læser højt, siger sognepræsten med et smil. – Allerede i dag giver jeg tekstudvalget til det kommende brudepar som noget, der er værd at overveje inden den store dag. Og det virker, fortæller Lisbet Müller, der kan berette, at brudepar bagefter er kommet og har været optaget af de forskellige bibelske udsagn om kærlighedens væsen. På den måde kan brylluppet give anledning til refleksioner på et lidt andet plan end det, der handler om festmenuens sammensætning, mener hun.

Et langt udviklingsarbejde

En vielse er desuden, mener Lisbet Müller, ikke en højmesse, men en kirkelig handling dvs. en særtjeneste og derfor i grunden en verdslig handling. Det andet punkt, der derfor stødte Lisbet Müller i 1992-ritualet, var, at det har fået gudstjeneste-karakter med hilsen, kollekt og læsninger inden talen og selve vielsen. Tidligere ritualer og også 1912-ritualet har alle lagt sig op ad den lutherske tradition, hvor tale og selve vielsen kommer først, og derefter følger læsningerne som en refleksion, en eftertanke. Efter 1992 fortsatte hun derfor med at bruge ritualet fra 1912, ligesom hun i fællesskab med menighedsrådet begyndte at drøfte, hvordan et nyt ritual eventuelt kunne se ud.

Kirkelig handling

Det er vigtigt at fastholde vores skelnen mellem gudstjeneste og særtjeneste, fortæller hun. En gudstjeneste er fællesskabsstiftende – menighedsdannende - i bred forstand. En vielse er derimod en lukket fest. Man kan således godt forestille sig en situation, hvor der er gudstjenester uden kirkelige handlinger som vielse og begravelse, mens det modsatte ikke kan være tilfældet i den kristne kirke. Denne skelnen bør opretholdes, så vi ikke får sakramentaliseret og helliggjort ægteskabet, men fastholder at det er en borgerlig indretning. Det er jo også derfor, at det er påfaldende, at kirken ikke allerede har et ritual for registreret partnerskab, mener Lisbet Müller.

Gudsbilledet

Et andet problem, som Lisbet Müller oplever som udfordrende i forhold til moderne brudepar, er endelig det gudsbillede, der figurerer i det autoriserede ritual. Her tales om ”... i hvad lykke den almægtige Gud vil tilskikke jer.” - Jeg forestiller mig faktisk ikke, at Gud tilskikker os en bestemt skæbne, dvs. fratager os ansvaret for vores liv. Min Gud er meget mindre gammel-testamentelig, fortæller hun. For hende er Gud kærligheden, der som spiren i kornet får livet til at udfolde sig.

Nyt ritual

Udkastet til et nyt ritual har længe cirkuleret i kirkelige kredse, og mange forventer, at det vil danne grundlag for det fremtidige og kønsneutrale vielsesritual, som en del folkekirkepræster tripper for at få lov til at bruge. Indtil videre har biskopperne dog ikke kunnet blive enige om at nedsætte et udvalg, der kan arbejde med en revision af det eksisterende ritual. Det skyldes, at det nuværende bispekollegium er delt med hensyn til, hvorvidt kirken officielt skal støtte op om de politiske kredse, der ønsker en ligestilling mellem hetero- og homoseksuelles adgang til at blive gift i kirken. De biskopper, der støtter op herom, deler Lisbet Müllers opfattelse af vielsen som en særtjeneste, der bør tilbydes mennesker, der ønsker deres kærlighedsforhold konfirmeret i kirken, hvis ellers det er alvorligt og ansvarligt ment. De mere restriktive biskoppers opfattelse af vielsen ligger tættere på den katolske, hvor Guds velsignelse netop forstås som en velsignelse af ægteparrets fremtidige frugtbarhed. Det nye ritual kan derfor indtil videre kun anvendes i de tilfælde, hvor den siddende biskop giver dispensation.

Ængstelsen for at give plads hertil er efter Lisbet Müllers mening dog overdrevet.

– Som præster har vi jo lov til at vedblive med at bruge ældre ritualer, selvom der kommer nye til. Personligt fortsatte jeg da også med at bruge 1912-ritualet efter 1992, fordi det kom nærmere min forestilling om, hvordan et ritual for en særtjeneste bør se ud.

Karen Schousboe

Behov for nyt vielsesritual

Forhåbentlig indfører vi ikke et særskilt vielsesritual for homoseksuelle i Danmark, men derimod ét ritual med valgmuligheder, udtaler Mogens Lindhardt, rektor for Pastorseminariet i København

I 1995 besluttede landets biskopper, at folkekirkenes præster skal have mulighed for at afholde en kirkelig velsignelse af registreret partnerskab, dvs. velsignelse af homoseksuelle par. Helt som den kirkelige velsignelse af et ægteskab indgået på rådhuset, som man har haft siden 1922. Spørgsmålet er, om det er tid til at gøre det muligt at holde reel vielse for homoseksuelle. Altså en kirkelig velsignelse, der også har borgerlig gyldighed – svarende til den vielse vi i dag holder for heteroseksuelle. Forskellen er ikke stor. Men hvis det skal kunne gøres, hvordan skal det så se ud?

Den næstbedste løsning

Ifølge Mogens Lindhardt vil den svenske model, hvor der indføres et særligt vielsesritual for homoseksuelle, være ensbetydende med et ritual, der lægger vægt på kærlighed, følgeskab og venskab. Men sandsynligvis vil mange heteroseksuelle par foretrække et sådant ritual også, forklarer Mogens Lindhardt:

– Det vil være svært at nægte dem, og så får vi en ny ulighed: to muligheder for heteroseksuelle og een for homoseksuelle. Altså noget nyt rod. Et forældet ritual for en slags par, og et tidsvarende for en anden slags, siger Mogens Lindhardt.

Et ritual med valgmuligheder

En anden, og ifølge Lindhardt langt heldigere, løsning ville være at udarbejde et nyt og tidssvarende vielsesritual for alle, men med en række valgmuligheder indbygget i form af tekstvalg og bønner.

– Det ville klart være at foretrække, hvis man kunne udforme et nyt ritual for alle par, uanset hvilken seksuel praksis der er tale om. Ritualerne bør kunne tones efter situationen, det er der allerede brug for ved vielser af heteroseksuelle, hvor nogle ægteskaber betyder, at familier slås sammen og på den måde tager vare på skabelsen, nogle få handler om helt unge, andre om gamle, der vil støtte hinanden den sidste tid. Og samtalerne inden vielsen ville samtidig få mere sjælesørgerisk alvor, fordi folk virkelig blev nødt til at overveje, hvad de mulige tekster og bønner siger om dem.

Et værn imod ensomheden

En revision af ritualen kunne så også luge ud i nogle af de uheldige formuleringer i det nuværende ritual, der i alt for høj grad lægger op til at ægteskab er en orden, som mand og kvinde er skabt til, forklarer Lindhardt Guds velsignelse reduceres til Guds godkendelse. At velsignelse også er en opgave glemmes helt. Også at opgaven er alles, og at det særlige for et par er, at de lover hinanden at ville følges ad og være fælles om den.

– Vi trænger i den grad til at arbejde med et nyt vielsesritual. I dag står ægteskabet jo ikke længere som rammen om den seksuelle praksis, og derfor er de nuværende fastlagte tekstlæsninger, der netop lægger vægt på ægteskabet som en skabelsesorden indstiftet af Gud arkaiske og meningsløse, og det nuværende ritual bidrager til at isolere parret i deres tosomhed, siger Mogens Lindhardt og tilføjer:

– Det er jo i bund og grund en uluthersk tanke at betragte ægteskabet som sådan. Luther lagde netop vægten på ægteskabet som følgeskab. Et værn imod ensomheden, som tilmed har Guds ord for sig.

Fortrolighed skaber forståelse

At et vielsesritual for alle uanset seksuel praksis vil vække anstød, er der vist ikke nogen, der er i tvivl om. Derfor forventer Mogens Lindhardt, at muligheden for at vie homoseksuelle par i første omgang bliver indført som en mulighed for de præster, der kan stå inde for det.

– Det vil helt klart give et kedeligt billede af folkekirken, hvis vi får endnu et seksuelt samvittighedsforbehold, og derfor vil det genere mig. Men det er måden at gøre det på, vil jeg skyde på, siger Mogens Lindhardt, der ser modstanden mod homoseksuel praksis som et udtryk for at mange stadig er fremmede over for tanken.

– Når mennesker bliver fortrolige med det, når de fx lærer mennesker at kende, der er homoseksuelle, vil holdningen ændre sig.

Det kommer fx tydeligt til udtryk i det faktum, at modstanden mod homoseksuelle er mindst i de store byer, hvor der er flest homoseksuelle.

Kirsten Weiss Mose

Velsignelse eller vielse

Selvfølgelig skal velsignelsen af homoseksuelle par i kirken gøres retsstiftende, mener sognepræst Lars Ole Gjesing. Knap så sikker er han dog på, om der skal være ét fælles ritual

Sognepræst Lars Ole Gjesing sad i 90'erne i det såkaldte Thomsen-udvalg, der af biskopperne fik til opgave at overveje mulighederne for velsignelser og vielser af homoseksuelle par i kirken. Det resulterede i et langt forløb, hvor biskopperne først anbefalede muligheden af at udføre en gudstjenestelig markering, siden blev det til, at halvdelen enedes om at udsende en vejledende ordning for gudstjenestelig markering, og nu rumler det så igen: Skal vi have et vielsesritual til brug for såvel heteroseksuelle som homoseksuelle par?

- Egentlig anser jeg kampen om væsentlige nuancer for at være tabt, siger sognepræst Lars Ole Gjesing, der var en af de første, som engagerede sig i debatten.
- Men jeg er nu ikke helt til sinds at give køb. Jeg opfatter nemlig denne diskussion om vielse kontra velsignelse lidt som et udtryk for, at vi i lighedens navn ser bort fra det faktum, at noget faktisk er forskelligt, selvom vi af politisk korrekte årsager helst så det ligetartede og ens, udtaler han.

Fejring af forskelligheden

Ifølge præstens opfattelse er vielsen af et ægtepar oprindeligt en etablering af et fællesskab mellem to forskelligartede mennesker, der i vielsen føjedes sammen for med Gud som fortegn at danne rammen for deres børns opvækst. Det kan man ikke ændre historisk på. Det er derfor en ideologisk venlighed, mener han, når man i dag tager udgangspunkt i en anden forståelse af vielsen og ønsker at lade den danne rammen om et kærlighedsforhold - uanset om det er et heteroseksuelt eller et homoseksuelt par. Og i den sammenhæng specifikt tænker børnene bort. Selvom der naturligvis kan være børn i et homoseksuelt forhold kan de jo i sagens natur ikke skabes gennem en egentlig sammenføjning af det køn, som parret netop er fælles om.

- Mit ærinde er altså, at vielsen i sin historiske forståelse fejrer sammenføjningen af noget, der i sin natur er forskelligt. Denne kategori taber vi ved ikke at råde over en særlig kirkelig handling, hvor denne sammenføjning kan finde sted. Desuden er der også den udfordring, at der findes en mængde tekster og poetiske fremstillinger, som vi så ikke længere kan lade klinge i kirkerummet; hvis vielsen og velsignelsen skal sammenstilles, kan vi eksempelvis ikke lade teksterne fra 1. Mosebog og Matthæusevangeliet kap. 19. lyde. Ligesom vi må give køb på megen anden poesi. Det bliver simpelthen svært at tale om, hvis vi skal have et unisexritual, siger Lars Ole Gjesing.

Velsignelse

Der er dog ingen tvivl om, at sognepræsten mener, at der naturligvis skal kunne finde en velsignelse sted af homoseksuelle par, og at dette skal være retsstiftende.

- Det er en sjælesørgerisk handling, vi foretager, når vi døber, konfirmerer, vier og begraver. Vielsen er i dag et sjælesørgerisk handling, og selvfølgelig skal vi forme også velsignelserne af homoseksuelle par på en ordentlig og redelig vis, også sprogligt. Og vi skal have blik for, at disse velsignelser er dannet analogisk i forhold til de traditionelle vielser. Begge handlinger stifter rammen omkring parrets kærlighedsbårne ansvar for hinanden og med en erotisk ingrediens. Det skal vi altså drøfte, når nu vi forhåbentlig meget snart får mulighed for at give såvel hetero- som homoseksuelle par mulighed for at indgå retsstiftende forhold foran alteret, mener Lars Ole Gjesing.

Karen Schousboe

Ægteskabet forfladiges

Ægteskabet reduceres til at være noget helt andet, hvis det eneste afgørende forhold er kærligheden, mener Børge Haahr fra Dansk Bibel-Institut

- Det tydeliggøres nu, at det hele tiden har været dagsordenen, radikalt at ændre på forståelsen af ægteskabet, udtaler Børge Haahr Andersen, der er rektor for Dansk Bibel-Institut én af de to alternative institutioner i Danmark, der bl.a. danner rammen om de teologistuderende, der er forankret i kirkens højrefløj.

- Man reducerer ægteskabet til en venskabskontrakt, hvor man skal give hinanden hånden på at være gensidigt god mod hinanden. I den jødisk-kristne tradition er ægteskabet imidlertid en pagt på mandens og kvindens fysiske og sociale forening i deres gudsskabte kønsforskellighed, deres indbyrdes fællesskab og deres livslange troskabsløfte. Ud af disse mange facetter udspringer ægteskabsforståelsen. Herudfra bliver det nemlig så muligt at pege på, at et ægteskab beror på tusindvis af bånd, der bindes mellem de to – mand og kvinde. I bund og grund forskellige og dog på trods heraf føjes sammen i en fælles skæbne. Den nye

ægteskabsforståelse, hvor båndet reduceres til ét, nemlig kærligheden, hænger ægteskabet op på kun ét søm. Det er baggrunden for, at den kirkelige højrefløj ikke ønsker indførelsen af et nyt kønsneutralt vielsesritual, siger Børge Haahr.

Glad for 1992

I øvrigt er Børge Haahr glad for ritualet fra 1992, fordi det har en gudstjenestelig opbygning.

- Ritualet rummer den lutherske forståelse, at vielsen er en forkyndelse af Guds ord ind i en konkret situation, hvorved vielsen bliver til en almindelig gudstjeneste, udtaler han og fortsætter.

- Jeg kunne dog ønske mig en længere læsning fra 1. Mosebog, så man ikke forkortede teksten, som nu, men tog den væsentlige efterskrift med. Læsningen ender med: Og Gud velsignede dem. I virkelighedens står der dog: Og Gud velsignede dem og sagde til dem: "Bliv frugtbare og talrige, opfyld jorden, og underlæg jer den; hersk over havets fisk, himlens fugle og alle dyr, der rører sig på jorden!" (1. Mos, 1, 27). Desuden kunne jeg ønske mig en anden kollekt, som pegede hen mod tekstlæsningerne. Kollekten er blodfattig og er med til at reducere vielsen til udelukkende at være et venskabs/kærlighedsforhold. Derimod giver slutkollekten mening i og med at den peger hen på ægteskabet som en grundlæggende ordning. Den vil jeg gerne fastholde.

Frihed

- Det som for mig er meget vigtigt at understrege i hele denne debat er dog, at vi fortsat har mulighed for i folkekirken at anvende ritualer, der tidligere har været autoriserede og i princippet hele vejen tilbage til de tidligste fra efterreformatorisk tid. I Sverige er det sådan, at hvis der nu vedtages, at der skal indføres et kønsneutralt ritual, så skal det også bruges. Så må de svenske præster ikke anvende et tidligere ritual, selvom det måske ville være mere i samklang med deres kirkelige ståsted. Det kan vi heldigvis endnu i den danske folkekirke og det er helt afgørende for mig som præst. Jeg kan ikke være præst i folkekirken, hvis det indebar at jeg skulle bruge et kønsneutralt vielsesritual. Skulle et sådant indføres ville jeg dog kunne fortsætte, dersom det stadig var muligt for mig at gribe tilbage til ritualet fra 1992. Det er så til gengæld også en mulighed, som jeg alvorligt er bange for, vil blive taget fra mig, hvis vi pludselig på dette punkt får svenske eller norske tilstande. Mine kolleger fra de andre nordiske kirker, der har samme teologiske ståsted, har ikke den frihed og derfor også meget vanskelige vilkår at arbejde under, slutter Børge Haahr af med at sige.

Karen Schousboe